

TIIVISTELMÄ TUTKIMUSRAPORTISTA – CHILDREN OF WARTIME

Suomalais-virolaisessa From War History to Modern Education -hankkeessa haastateltiin yhteensä 41 toisen maailmansodan kokenutta henkilöä, 20 Suomesta (Rautjärvi) ja 21 Virossa (Tartto, Saarenmaa). Tavoitteena oli lasten sotakokemuksen selvittäminen ja aineiston saattaminen tutkimuksen ohella opetuskäyttöön (sarjakuva, roolipeli). Haastattelujen pääteemoja olivat sota-aikaan liittyvä henkilötausta, toiminnallisuus, tapahtumat ja kerronta. Näissä kysyttiin mm. perheestä ja lähiomaisten sotaan osallistumisesta, evakuoinneista ja karkotuksista, leikeistä ja peleistä, koulusta, työstä ja kotirintamasta, mieleenpainuvimmista tapahtumista ja paikoista, sotilaiden ja sotavankien kohtaamisista ja erilaisista sotakerrontaan liittyvistä asioista.

Tutkimuksen tuloksena voitiin tehdä joitakin päätelmiä sodan kokemisesta ja sen vaikutuksista lasten elämään (haastateltujen keski-ikä vuonna 1944 oli 12,5 vuotta). Huolimatta eräistä suomalaisten ja virolaisten lähtökohtien eroista, peruskokemus sota-ajalta oli samanlainen: sitä ei leimannut pelko, vaan enemmänkin seikkailullisuus, toisaalta vaihtelu tai jopa vakaus. Haastatteluissa tuli esiin dramaattisia kokemuksia mm. pommikoneilta suojautumisista ja tuhojen todistamisesta. Sodan kokeneille oli kuitenkin yleistä eräänlainen omien kokemusten ”vähättely”.

Sota-ajan peruskokemuksia olivat evakuointi Suomessa ja karkotukset Virossa. Molemmissa maissa ne aiheuttivat massamuuttoa, kotipaikan jättämisiä ja aineellisia menetyksiä. Suomalainen Karjalan evakuointi oli kuitenkin valtion ystävällismielinen järjestely, joka näkyi pääosin positiivisina muistoina ja kosketti enemmistöä haastatelluista. Virossa karkotukset olivat taas miehittäjän vallan osoitus, joka ei kuitenkaan vaikuttanut suoraan kaikkiin haastateltuihin.

Yhteinen piirre etenkin pojilla Suomessa ja Virossa olivat ammusleikit tai jopa aseilla ampuminen. Varsinaista sotaa ei leikeissä silti juuri jäljitelty. Karjalan evakuointi Suomessa toi rajaseudulla lisää uusia koulu- ja leikkikavereita ja vaikutti osin leikkien sisältöihin. Työnteko ja kotirintamatoiminta (pikkulotat, sotilaspojat) oli Suomessa melko tavallista, Virossa vastaavaan ei miehityksistä johtuen sota-aikana ollut mahdollisuuksia. Pakkotyö oli saksalaismiehityksen ilmiö.

Sotavankien läsnäolo lasten arjessa ja kylien töissä oli selvemmin esillä suomalaisessa aineistossa. Juutalaiset ja romanit sodan keskellä olivat lähes kokonaan virolaisen aineiston piirre. Virossa lapsilla oli kokemuksia venäläisten sotilaiden ohella saksalaisista. Virossa kerrottiin sisseinä eläneistä metsäveljistä, suomalainen erityisaihe olivat itärajalta operoineet pelätyt desantit.

Myöhemmällä iällä haastatellut eivät olleet juuri kuulleet vanhempiensa ikäpolven sotakokemuksista eivätkä kertoneet paljoa omistaan. Tähän vaikutti yleinen tapa ja perheiden dynamiikka Suomessa, Virossa vaikeneminen yhdistettiin lisäksi asioiden arkaluonteisuuteen.

Sota-ajan lapsuuden keskeisistä piirteistä voi tämän haastattelututkimuksen perusteella tehdä joitakin varauksellisia huomioita. Sota vaikutti jokapäiväiseen elämään, mutta pelko ja ahdistus olivat vain sen ohimenevä osa, eivätkä yleensä estäneet lasten ikätyyppistä käyttäytymistä. Negatiivisista asioista huolimatta sota toi lapsienkin koettavaksi erilaisia kulttuurisia kontakteja ja vaikutteita. Lapset elivät sota-ajan erilaisessa tiedotustodellisuudessa kuin aikuiset, mikä osaltaan auttoi lapsuuden säilyttämistä vaikeissa ja poikkeuksellisissa oloissa.